

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи номзиди Раҳмонов Махмурод Бегмуратович дар мавзӯи «Мақоми Ғафур Мулло дар ҳавзаи адабии Хатлон (солҳои 40-90-уми асри ХХ)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзиди илми филология аз рӯйи ихтисоси 10. 01. 01 – Адабиёти тоҷик, равобити адабӣ

Доираи адабии Кӯлоб ханӯз пеш аз Инқилоби Октябр амал менамуд. Ин доираи адабӣ баъди таъсис ёфтани Тоҷикистони Шуравӣ фаъолияти худро аз пештара беҳтар намуда, дар солҳои 30-90-уми асри гузашта як идда эҷодкоронро ба майдони адабиёт овард, ки онҳо ба пешрафти адабиёти шуравии тоҷик низ ҳиссае ва нақше гузоштаанд. Инҳо Сайдалӣ Вализода, Сомеъ Одиназода, Ашӯр Сафар, Саидҷон Ҳакимзода ва монанди инҳо мебошанд, ки доир ба рӯзгору осорашон то ҳоҷе қорҳои илмӣ – таҳқиқотӣ навиштаву интишор шудаанд. Ногузир аст ишора гардад, ки дар қатори ин симоҳои шинохташудаи адабиёти бадеии солҳои 30-60-уми қарни ХХ ҳамчунон суханвароне буданд, ки ба эҷодиёташон камтар тавачҷух рафтаасту ба ҷуз ишораҳои ҷузъӣ рисолаи монографияе ба анҷом нарасидааст. Яке аз ин эҷодкорон, ки дар баробари фаъолияти меҳнатӣ умри худро сарфи роҳи эҷод намудааст, шоир, омӯзгор ва рӯзноманигори тоҷик Ғафур Мулло (1922-1992) мебошад.

Ин аст, ки дар диссертатсияи мавриди назар масоили рӯзгор, осор ва фаъолияти эҷодии як тан аз адибони сермаҳсули доираи адабии Хатлон дар солҳои 40-90-уми асри ХХ – Ғафур Мулло мавриди таҳқиқу баррасии вижаи илмӣ қарор гирифтааст.

Навгонии таҳқиқ дар он зоҳир мегардад, ки диссертатсияи мавриди назар дар адабиётшиносии тоҷик ягона пажӯҳиши муфассали илмиест, ки ба ҳаёт ва эҷодиёти Ғафур Мулло бахшида шуда, дар он зиндагинома, осори адабӣ, мавзую мундариҷа ва забону услуби ашъори шоир ба таври мукаммалу муфассал таҳлилу таҳқиқ шудааст.

Аҳамияти назарии диссертатсия дар он аст, ки он ба омӯзишу пажӯҳиши масъалаҳои наомӯхтаи адабиёти навини тоҷик, дар мисоли рӯзгор ва осори Ғафур Мулло, мусоидат намуда, боиси равшанӣ андохтан ба фаъолияти доираи адабии Хатлон дар солҳои 40-90-уми асри гузашта мегардад.

Аҳамияти амалии таҳқиқот бо он собит мегардад, ки маводи диссертатсияро метавон зимни таълифи фаслу бобҳои гуногуни китобҳои дарсии таърихи адабиёти муосири тоҷик, дастурҳои таълимӣ, мақола ва рисолаҳои илмӣ истифода намуд.

Диссертатсия аз се бобу ҳашт фасл, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат буда, якҷо бо қисматҳои муқаддима, хулоса ва рӯйхати адабиёт 188 саҳифа мебошад. Қисмати асосии рисола, яъне мухтавои бунёдии он 168 саҳифа дар бар мегирад.

Дар муқаддимаи диссертатсия тибқи талабот муҳрамаҷаз ва зарурати таҳқиқи мавзӯ, дараҷаи омӯзиши он, нағзҳои илмӣ ва аҳамияти назариву амалии таҳқиқот, мақсад ва вазифаҳои асосии таълифи диссертатсия мушаххас гардидаанд. Ҳамчунин, бояд зикр намуд, ки диссертант барои таҳқиқи пажӯҳиши масъала аз сарчашмаҳои илмию адабие, ки ба мавзӯ иртибот доранд, суд ҷӯста, ба таври зарурӣ аз онҳо истифода намудааст.

Боби якуми диссертатсия «**Нақши ҳавзаи адабии Хатлон дар тарбияи суҳанварон ва ҷойгоҳи шоир Ғафур Мулло дар пешрафти он**» унвон дошта, аз се фасл иборат аст ва дар он масъалаҳои чун: вазъи ҳавзаи адабии Хатлон дар солҳои 40-90-уми асри ХХ, зиндагинома ва мероси адабии Ғафур Мулло мавриди таҳқиқи баррасии илмӣ қарор гирифтаанд.

Фасли якуми боби якум «**Ҳавзаи адабии Хатлон дар солҳои 40-90-уми асри ХХ**» ном дошта, диссертант тавонистааст дар ин хусус кори судманду муваффақонаи илмиро дар адабиётшиносии муосири тоҷик дар мисоли таҳқиқи баррасии ҳавзаҳои адабии Кӯлоб ва хосса доираи

адабии Вахшонзамин, ки то имрӯз доир ба он ягон таҳқиқоти мукаммали илмӣ рӯйи қор наомадааст, ба анҷом расонад.

Ҳамчунин диссертант дар диссертатсияи худ аз номи якҷанд тан адибони сермаҳсули ҳавзаи адабии Хатлон, амсоли Сомеъ Одиназода, Мирзолатиф Раҳимзода, Саидалӣ Вализода, Саидҷон Ҳақимзода, Қурбоналӣ Рачаб, Ҳақназар Ғоиб, Муҳаммад Ғоиб, Пиримкул Сатторӣ, Исроил Иброҳимов, Хайрандеш, Зариф Ибод, Алимӯҳаммади Муродӣ, Муҳаммадалии Аҷамӣ, Ғаффоралӣ Сафар, Рустами Хомарахш, Озар, Усмон Билолӣ ва чанд нафари дигарро зикр карда, оид ба фаъолияти эҷодии баъзе аз онҳо маълумот додааст.

Ҷасли дуҷоми боби якуми диссертатсия «**Ҷараёни зиндагии Ғафур Мулло**» ном дошта, диссертант дар ин ҷасли рисола роҷеъ ба марҳилаҳои фаъолияти қорию эҷодии шоир таҳқиқот бурдааст. Аз таҳқиқоти ин баҳши рисола бармеояд, ки диссертант баҳри барқарор намудани зиндагиномаи Ғафур Мулло заҳмати зиёд кашада, ҳатто дар баробари иқтибосоти ҳатгӣ аз забони дӯстону пайвандони шоир далел овардааст.

Ҷасли сеҷоми боби мазкур «**Мероси адабии шоир**» ном дошта, дар ин қисмати қор фаъолияти эҷодӣ, осори бамеросгузоштаи шоир мавриди таҳқиқу баррасии муаллиф қарор гирифтааст. Аз таҳқиқи ин баҳши диссертатсия маълум мегардад, ки диссертант баҳри барқарор намудани фаъолияти эҷодӣ ва осори бамеросгузоштаи шоир таҳқиқоти зарурӣ анҷом додааст. Аз паҷуҳиши масъала бармеояд, ки аз осори Ғафур Мулло то имрӯз чаҳор маҷмуаи шеърӣ – «Шадда» (1987), «Ҳарфи дил» (1991), «Соҳили дарёи дил» (2016) ва «Булбул, бисаро!» (2018) боқӣ мондааст, ки дар маҷмуъ, осори шоир аз рӯйи миқдор ва анвои шеърӣ: чаҳорпораҳо 169 (1548 байт), фардбайтҳо 40 (80 байт), газалиёт 38 (217 байт), рубоиёт 216 (432 байт), дубайтиҳо 85 (170 байт), шеърҳои ҳаҷвӣ 53 (388 байт), шеърҳои бачагона 46 (307 байт) ададро ташкил медиҳад.

Дар умум, ҳар як ҷасли боби мазкур ба таври алоҳида бо овардани иқтибосоти илмӣ аз асару мақолаҳои донишмандони ватанию

бурунмарзӣ ва мисолҳои зиёд аз осори худи шоир таснифу таҳқиқ шудааст.

Боби дуюми диссертатсия «**Вижагиҳои мундариҷа ва шакл дар ашъори шоир**» номгузори шудааст. Ин бахши рисола низ аз се фасл иборат буда, муҳаққиқ дар ин қисмати қор мавзӯ ва мундариҷаи ғоявии ашъори шоир, мавқеи ҳаҷв дар эҷодиёти ӯ ва махсусияти ашъори бачагонаи Ғафур Мулло мавриди таҳқиқу пажӯҳиш қарор додааст.

Фасли аввали ин боб «**Мавзӯ ва мундариҷаи ғоявии ашъори шоир**» ном гирифта, ба таҳқиқу баррасии мавзӯ ва мундариҷаи ашъори Ғафур Мулло бахшида шудааст. Аз таҳқиқи масъала маълум мегардад, ки дар ашъори шоир мавзӯҳои модар, Ватану ватандӯстӣ, ҷанг ва сулҳ, ишқ, шеърӯ шоирӣ, васфи табиат мақоми хосса доранд. Дар таҳқиқи ин бахши рисола диссертант оид ба мавзӯҳои мазкур аз ашъори шоир мисолҳо оварда, онҳоро таҳлили мазмунию ғоявӣ намудааст.

Фасли дуюми боби дуюми диссертатсия «**Мавқеи ҳаҷв дар эҷодиёти Ғафур Мулло**» ном дошта, дар ин қисмати рисола ашъори ҳаҷвию мутоиббаомези шоир мавриди таҳқиқу баррасии диссертант қарор ёфтааст.

Дар ин фасли рисола диссертант аз номи адибоне, ки ба ашъори ҳаҷвии Ғафур Мулло баҳои судманд додаанд, ёдовар шудааст. Аз мазмуну муҳтавои осори ҳаҷвии Ғафур Мулло маълум мегардад, ки ҳадафи шоир инъикоси камбудию норасоии рӯзгор, хислатҳои ношоистаю ноошнои одамӣ ва дигар нуқсонҳои ҷомеа мебошад. Аз таҳқиқи ин бахши диссертатсия бармеояд, ки Ғафур Мулло дар офаридани осори ҳаҷвӣ низ дасти тавоно доштааст.

Фасли сеюми боби дуюми диссертатсия «**Махсусияти ашъори бачагонаи Ғафур Мулло**» унвон дошта, дар ин бахши диссертатсия ашъори бачагонаи шоир аз ҷиҳати забону услуб, ифодаву баён ва дигар қавоиди шеърӣ таҳқиқ шудааст.

Дар ин фасли диссертатсия низ чун анъана муҳаққиқ андешаҳои адибону олимонеро, ки ба ашъори бачагонаи Ғафур Мулло баҳои судманд додаанд, ҳамчун далел оварда, ба гуфтаҳои худ тақвият бахшидааст. Ҳамчунин унвонҷӯ баъзе аз шеърҳои бачагонаи шоирро низ порча - порча оварда, онҳоро таҳлили мавзуиву ғоявӣ намудааст.

Аз таҳқиқи масъала маълум мегардад, ки мавзӯ ва мундариҷаи ашъори бачагонаи Ғафур Мулло ҳолибу муассир буда, ҳар як байти шеърро ба ҳаҷоро ба хондани китоб, ҳунаромӯзӣ ва таълиму тарбияи шоиста гирифта хидоят мекунад.

Боби сеюми диссертатсия «**Хусусиятҳои услубӣ ва бадеии осори Ғафур Мулло**» ном гирифта, дар ин баҳши диссертатсия забон, тарзи баён ва хусусиятҳои бадеии ашъори шоир мавриди таҳқиқу баррасии диссертант қарор гирифтааст.

Фасли якуми боби мазкур «**Забон ва тарзи баёни ашъори Ғафур Мулло**» номгузори шуда, муҳаққиқ дар ин фасли диссертатсия вижагиҳои забонӣ ва сабкии шеъри шоирро таҳлилу баррасӣ намудааст.

Яке аз қорҳои муваффақонаи диссертант дар ин баҳши рисола дар он аст, ки ӯ тавонистааст, аз ашъори Ғафур Мулло ғӯйишҳои мардумӣ ва махсусан, мақолу зарбулмасалҳои халқиро ғирдоварӣ намуда, мавриди баррасӣ қарор диҳад. Ба ин гуфтаҳо, калимаю таркиб, таъбир, мақолу зарбулмасалҳои халқӣ дар шеъри шоир истифодашуда, ба мисли шалпар, шайтон, тухматҷӣ, шашлик, кашол, варам, салла, лесидан ё лиштан, сарқоқ ё сари қоқ, «Девори намқаш», «Соҷи қасеро аз девор тарошидан» (Валекин соҷҳои ҳамдигарро, Аз ин девор доим метарошанд), «Давои қурӯт – оби ҷӯш» (Бинмуда бараҳна шоф он шофбурут, Гуфт: «Обаки ҷӯш бувад давое ба қурӯт»), «Ба як мард чил ҳунар қам» (Ғар туро ғардад муяссар чил ҳунар, Рав, ҳунар омӯз бо саъйи дигар) мисол шуда метавонанд. Диссертант ҳар як гуфтаи ҳудро бо овардани мисолҳо аз ашъори шоир асосноку боварибахш намудааст.

Ҳулоса, аз баррасии диссертант роҷеъ ба масъалаи мазкур бармеояд, ки Ғафур Мулло аз зумраи донандагони ҳуби қаломи бадеӣ ба

хисоб рафта, аз захираи лугавии забони миллати хеш дар шеъраш бо маҳорати хоссаи нигорандагӣ истифода намудааст.

Фасли дуюми боби сеюми диссертатсия «**Хусусиятҳои бадеии ашъори шоир**» ном дошта, диссертант дар ин қисмати рисола махсусияти бадеии ашъори шоир, аз ҷумла мавқею қорбасти воситаҳои тасвири бадеиро дар ашъори шоир мавриди таҳқиқот қарор додааст.

Аз таҳқиқоти муҳаққиқ бармеояд, ки Ғафур Мулло барои баландмазмуну пурмухтаво ва дилошӯбу дилпазир гардидани шеъраш аз санъатҳои бадеӣ, монанди ташбеҳ, муболиға, тавсиф, сифатчинӣ ё тансиқи сифот, тазод ва муқобила, суолу ҷавоб, тачоҳули ориф, талмех, ташхис, ирсоли масал, тазмину тачнис ва монанди инҳо истифода намудааст. Ҳамчунин муҳаққиқ дар диссертатсия доир ба ин санъатҳо, ки дар шеъри шоир истифода шудаанд, мисолҳо оварда, гуфтаҳои худро асоснок намудааст.

Дар хулосаи диссертатсия дастовардҳои таҳқиқот ҷамъбаст гардида, муҳаққиқ тавонистааст, дар ҷаҳордаҳ банд аз тамоми қорҳои қардаи худ натиҷагирӣ намояд, яъне мазмуну мухтавои қор дар ҳамин бандҳои хулоса ба таври қуллӣ ҷамъбаст гардидааст.

Рӯйхати сарчашмаҳои бадеӣ ва адабиёти илмию таҳқиқотӣ низ, ки аз 153 номгӯй иборат аст, тибқи талаботи ҷорӣ мураттаб гардидааст. Дар ин бахш инчунин рӯйхати 10 мақолаи илмӣ-таҳқиқотии муаллиф, ки дарбаргири таҳлилу баррасии паҳлуҳои гуногуни масъалаи мавриди таҳқиқанд, оварда шудааст.

Дар маҷмуъ, бо бовару эътимод гуфтан мумкин аст, ки диссертант Раҳмонов Маҳмурод аз уҳдаи ҳалли муваффақонаи масъалаи ба ӯ вогузоршуда ба хубӣ баромадааст. Диссертатсия бо сабку услуби роиҷи илмӣ ва забони шевоу равон навишта шуда, ҷамъбасту хулосаҳои баровардашуда эътимоднок, мантиқан солиму устувор ва қобили қабул мебошанд. Ҳамчунин тавсияҳои диссертант оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои диссертатсия дурусту саҳеҳ ва боварибахшанд.

Диссертатсияи Рахмонов Махмурод Бегмуратович бо ихтисоси илмии интихобнамудаи ӯ мувофиқати комил дорад. Мавзуи диссертатсия ва мазмуну мухтавои он ба доираи мавзӯ ва масъалаҳои таҳқиқӣ, ки дар шиносномаи ихтисоси илмии 10.01.01 – Адабиёти тоҷик, равобитаи адабӣ таъйин шудаанд, комилан мувофиқат мекунад.

Дар баробари дастоварду навгониҳо дар диссертатсия баъзе камбудихо низ ба назар мерасанд, ки ислоҳи онҳо аз манфиат холи нахоҳад буд. Чунончи:

1. Баъзе аз ҷумлаҳо дар диссертатсия мазмуну услуби публитсистӣ доранд (сах. 15, 17, 21, 23 ...).

2. Дар диссертатсия баъзе калимаҳои тавсифӣ, ба мисли “шоири рангинхаёл”, “шоири нотакрор”, “шоири боистеъдод”, “маҳорати баланди нигорандагӣ” ва фикрҳои такрор ба назар мерасанд (Дис., сах. 12,15,20, 61).

3. Дар баъзе бобу фаслҳои диссертатсия бартарӣ пайдо кардани хусусияти тавсифӣ нисбат ба хусусияти таҳқиқӣ мушоҳида мешавад. Яъне, диссертант ба ҷиҳатҳои муваффақонаи осори Ғафур Мулло бештар диққат дода, ба баёни афкори интиқодӣ камтар тавачҷух намудааст.

4. Баъзе аз шеърҳо дар диссертатсия ба таври васеъ таҳлили мазмунӣ гоявӣ шудаанд, ки ин кор ҳаҷми рисолатро зиёд намудааст (Дис., сах. 34, 35,80, 81, 83).

5. Дар диссертатсия бархе ғалатҳои имлоӣ ва, пеш аз ҳама, техникӣ ба мисли часпида омадани калимаҳо, васеътар омадани фосилаҳо, ба ҷойи тире (–), омадани нимтире (-) ба мушоҳида мерасанд (Дис., сах. 14,16,18,22).

Эродҳои мазкур ҷузъии ислоҳшаванда буда, ба ҳеҷ ваҷҳ арзиши илмии рисолатро коста намегардонанд.

Хулоса, диссертатсияи Раҳмонов Маҳмурод Бегмуратович дар мавзуи «Мақоми Гафур Мулло дар ҳавзаи адабии Хатлон (солҳои 40-90-уми асри XX)» кори илмӣ-таҳқиқии анҷомёфта ба ҳисоб меравад.

Автореферати диссертатсия, гузоришҳои илмӣ ва мақолаҳои ба ҷоп расонидаи Раҳмонов Маҳмурод мухтавои асосии диссертатсияро инъикос намуда, аз лаёқати баланди илмии доктараи дараҷаи илмӣ гувоҳӣ медиҳанд.

Диссертатсияи Раҳмонов Маҳмурод Бегмуратович дар мавзуи «Мақоми Гафур Мулло дар ҳавзаи адабии Хатлон (солҳои 40-90-уми асри XX)» ба талаботи бандҳои 31-35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илми филология аз рӯи ихтисоси 10.01.01 – Адабиёти тоҷик, равобити адабӣ мебошад.

Муқарризи расмӣ:

номзади илми филология,
дотсенти кафедраи назария ва
таърихи адабиёти МДТ

«Донишгоҳи давлатии омӯзгории

Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ»

Саидов Саидрахмон

Нишонӣ: Ҷумҳурии Тоҷикистон,

н. Варзоб, Совети кишлоки Чорбоғ, деҳаи Дуоба, хонаи 32.

Тел: + (992) 93 470 64 70.

Имзони Саидов Саидрахмонро тасдиқ менамоям:

Сардори шӯбаи кадрҳо ва корҳои
махсуси ДДОТ ба номи С. Айнӣ

Мустафозода Абдукарим

Нишонӣ: 734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон,

ш. Душанбе, х. Рӯдакӣ 121.

Тел. +992 (37) 224 13 83

E-mail: tgpu@mail.ru

www.tgpu@mail.ru

«4»-уми ноябри соли 2022.